

การส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกระทรวงกลาโหม Promoting Democratic Principles in the Ministry of Defense

ลิษา สิริปทุมมาศ^{1*}

Lisa Siripathummard

(Received: April 23, 2023; Revised: July 8, 2023; Accepted: July 13, 2023)

บทคัดย่อ

กฎหมายในลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหมยังขาดหลักประชาธิปไตยบางประการที่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หากเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่มีการปรับปรุงอย่างต่อเนื่องให้สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายในลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหมกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 และหาแนวทางปรับปรุง แก้ไข หรือเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยในกฎหมายลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหม

จากการศึกษาพบว่า กฎหมายในลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหมไม่ปรากฏหลักความเป็นกลางทางการเมืองและการรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคบางประการตามหลักประชาธิปไตยแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหมซึ่งไม่สอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แต่ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง พ.ศ. 2499 ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรมและการรักษาจริยธรรม พ.ศ. 2564 และพระราชกฤษฎีการะเบียบข้าราชการพลเรือนกลาโหม พ.ศ. 2566 มีกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย การศึกษานี้จึงมีข้อเสนอแนะให้มีการส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกฎหมายลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหมเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย โดยปรับปรุง แก้ไข เพิ่มเติมเนื้อหาหลักความเป็นกลางทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงกลาโหมและโทษทางวินัย และรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคบางประการแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหม แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับมาตรา 27 วรคห้ำหรือบทบัญญัติอื่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายจะนำไปสู่ผลที่ทำให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ยึดถือหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด และกระทรวงกลาโหมพึงดำเนินการตามแนวนโยบายแห่งรัฐได้

คำสำคัญ: การส่งเสริม หลักประชาธิปไตย กระทรวงกลาโหม

¹ ส่วนการศึกษา โรงเรียนนายร้อยพระจุลจอมเกล้า จ.นครนายก 26001

Academic Division, Chulachomklao Royal Military Academy, Nakhonnayok, 26001 Thailand.

* Corresponding Author E-mail: Lisa.siri@crma.ac.th

Abstract

There are some democratic principles that are absent from the laws and regulations governing the Ministry of Defense and not in conformity with the Constitution of the Kingdom of Thailand, which contrasts with the Civil Service Regulation Act, B.E. 2551 (2008) that has seen continuous reforms to conform with the Constitution. This article aims to study and compare the hierarchy of rules and regulations governing the Ministry of Defense with the Civil Service Regulation Act, B.E. 2551 (2008), and to recommend ways to amend the regulations to be more in conformity with democratic principles.

The study found that the principle of political neutrality and guarantees of rights, liberties, and equality are absent from the primary laws in the hierarchy of laws. Nevertheless, Royal Decree on the Regulation for Civilian Defense Officials, B.E. 2566 (2023), the Regulation on Code of Ethics and the Preservation of Ethics, B.E. 2564 (2021), and the Ministry of Defense's Regulations on Civil Servants and Politics, B.E. 2499 (1956) contain regulations that are consistent with democratic principles outlined in the Constitution. The study recommends that the principle of political neutrality, disciplinary action, and guarantees of rights, liberties, and equality be included in future amendments to the Ministry of Defense's laws and regulations. However, these amendments must not contravene the provisions of Article 27, Paragraph five, or other articles in the Constitution of the Kingdom of Thailand, B.E. 2560 (2017). The amendments should encourage defense officials to strictly adhere to democratic principles and establish a legal state that will allow the Ministry of Defense to adhere more closely to government policies.

Keywords: Promoting, Democratic Principles, Ministry of Defense

บทนำ

เริ่มตั้งแต่ประเทศไทยพัฒนาระบบบริหารงานบุคคลภาครัฐโดยประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2476 ในมาตรา 13 กำหนดให้การแต่งตั้งข้าราชการพลเรือนสามัญต้องสอบแข่งขัน วิชาการยกเว้นแต่จะได้รับการยกเว้นตามกฎหมาย ต่อมาปรับปรุงและประกาศใช้พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518 ที่กำหนดบทบาทหน้าที่เกี่ยวข้องทางการเมืองของข้าราชการพลเรือนอย่างชัดเจน เช่น ข้าราชการประจำต้องเป็นกลางทางการเมืองและมีให้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองเพื่อแยกข้าราชการการเมืองมิให้ก้าวล่วงกับข้าราชการประจำตามเจตนารมณ์ของการปกครองระบอบประชาธิปไตย ซึ่งตราพระราชบัญญัติข้าราชการการเมือง พ.ศ. 2518 แยกอีกฉบับ ปลัดกระทรวงเป็นเจ้ากระทรวงฝ่ายประจำมีอำนาจในการบรรจุแต่งตั้งข้าราชการระดับอธิบดีลงมาซึ่งเป็นไปตามหลักการที่ให้ข้าราชการประจำปกครองตนเอง โดยให้อำนาจรัฐมนตรีให้คุณหรือโทษเฉพาะแก่ปลัดกระทรวงเท่านั้น การสับเปลี่ยนหมุนเวียน

ตำแหน่งบริหารระดับสูงทุก 4 ปี เพื่อให้เกิดความตื่นตัวต่อการปฏิบัติงาน แลกเปลี่ยนความรู้ประสบการณ์ของผู้บริหารให้มีประสิทธิภาพและป้องกันการผูกขาดอำนาจของผู้บริหาร ต่อมาพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535 เปลี่ยนบทบาทข้าราชการจากฝ่ายปกครองเป็นผู้ให้บริการ กำกับ ดูแล ส่งเสริมอำนวยความสะดวกแก่ประชาชนและติดตามประเมินผลให้เกิดประสิทธิภาพ การให้บริการแก่ประชาชนมีความสะดวกรวดเร็ว (สุภาพ สารพิมพ์, 2546, น. 220-221) เพื่อให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของบริบทสังคมและสถานการณ์โลกในช่วงเวลานั้น และปัจจุบันพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ได้รับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคและกำหนดหลักการปฏิบัติตนของข้าราชการพลเรือนในเรื่องทางการเมืองเพิ่มเติม พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือนจึงมีพัฒนาการที่สอดคล้องกับหลักการที่สำคัญของหลักประชาธิปไตยอย่างต่อเนื่อง ซึ่งประกอบด้วยหลักอำนาจอธิปไตยของปวงชน หลักสิทธิเสรีภาพ หลักเสมอภาค และหลักภราดรภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, 2557, น. 11-12)

เมื่อศึกษาพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2521 ไม่ปรากฏหลักความเป็นกลางทางการเมืองและขาดการรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคบางประการตามหลักประชาธิปไตยแก่ข้าราชการทหารรวมถึงฉบับแก้ไขเพิ่มเติม 12 ฉบับ พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ. 2476 พบเรื่องการให้สิทธิร้องทุกข์แก่ผู้ใต้บังคับบัญชา และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มีบทบัญญัติที่กำหนดอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอย่างกว้าง แต่ในข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง พ.ศ. 2499 ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรมและการรักษาจริยธรรม พ.ศ. 2564 และพระราชกฤษฎีการะเบียบข้าราชการพลเรือนกลาโหม พ.ศ. 2566 มีกฎเกณฑ์และเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย อีกทั้งมีความคล้ายคลึงกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ด้วย

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเปรียบเทียบกฎหมายในลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหมกับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 และหาแนวทางปรับปรุง แก้ไขหรือเพิ่มเติมเนื้อหาเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยในกฎหมายลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหม เช่น หลักความเป็นกลางทางการเมือง การรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคบางประการแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหม แต่ทั้งนี้ต้องไม่ขัดกับมาตรา 27 วรคหำหรือบทบัญญัติอื่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ซึ่งการปรับปรุงกฎหมายจะนำไปสู่ผลที่ทำให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ยึดถือหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐที่รัฐต้องผูกพันการกระทำกับกฎหมายและอยู่ภายใต้ระบบกฎหมายอย่างเคร่งครัด อีกทั้งยังทำให้กระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นหน่วยงานของรัฐพึงสามารถดำเนินการตามแนวนโยบายแห่งรัฐที่กำหนดให้รัฐพึงเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างมีศักยภาพ ตามมาตรา 78 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 และเป็นประโยชน์ทางอ้อมแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหมในเรื่องความรู้หลักความเป็นกลางทางการเมืองตามหลักประชาธิปไตยและหลักประกันสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคในฐานะข้าราชการกระทรวงกลาโหมซึ่งเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานของประชาชน

ที่มา และปัญหาของหลักประชาธิปไตยในกฎหมายลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหม

พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 กำหนดหน้าที่กระทรวงกลาโหม ที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตย ดังนี้ มาตรา 7 วางหลักไว้ว่า “การบริหารราชการของกระทรวงกลาโหมต้องดำเนินการตามหลักการบริหารกิจการบ้านเมืองที่ดี” และมาตรา 8 (3) วางหลักไว้ว่า “กระทรวงกลาโหมมีอำนาจหน้าที่ปกป้อง พิทักษ์รักษาผลประโยชน์แห่งชาติและการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข พัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงตลอดจนสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศ การป้องกันและแก้ไขปัญหามาจากภัยพิบัติและการช่วยเหลือประชาชน” ที่กำหนดหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยไว้อย่างกว้าง พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2551 ไม่ปรากฏหลักความเป็นกลางทางการเมืองและขาดการรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค บางประการ และพระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ. 2476 คຸ້ມครองและให้สิทธิแก่ผู้ใต้บังคับบัญชา เช่น ผู้มีอำนาจลงทัณฑ์ต้องพิจารณาอย่างถี่ถ้วนก่อนลงทัณฑ์ ห้ามใช้วิธีลงทัณฑ์อย่างอื่น หรือสิทธิร้องทุกข์ แต่ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง พ.ศ. 2499 ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรมและการรักษาจริยธรรม พ.ศ. 2564 และพระราชกฤษฎีการะเบียบข้าราชการพลเรือนกลาโหม พ.ศ. 2566 มีกฎเกณฑ์และเนื้อหาที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย แต่ไม่เพียงพอที่จะนำไปสู่ผลที่ทำให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ยึดถือหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด ทำให้กระทรวงกลาโหมไม่สามารถดำเนินนโยบายแห่งรัฐที่รัฐพึงเป็นผู้ส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มศักยภาพ ตามมาตรา 78 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ที่บัญญัติว่า “รัฐพึงส่งเสริมให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข และมีส่วนร่วมในการพัฒนาประเทศ ด้านต่าง ๆ การจัดทำบริการสาธารณะทั้งในระดับชาติและระดับท้องถิ่น การตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ รวมทั้งการตัดสินใจทางการเมืองและการอื่นใดบรรดาที่อาจมีผลกระทบต่อประชาชนหรือชุมชน” อันเป็นหน้าที่ในการสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศของกระทรวงกลาโหมตามมาตรา 8 (3) พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 หากเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่กำหนดความเป็นกลางทางการเมืองและรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแก่ข้าราชการพลเรือนที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและไม่ขัดกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 27 วรรคห้า บัญญัติว่า “บุคคลผู้เป็นทหาร ตำรวจ ข้าราชการ เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐย่อมมีสิทธิและเสรีภาพเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป เว้นแต่ที่จำกัดไว้ในกฎหมายเฉพาะในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรม” ซึ่งทำให้ข้าราชการพลเรือนพึงดำเนินการนโยบายแห่งรัฐตามมาตรา 78 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้ อีกทั้งยังเป็นปัญหาของการใช้กฎหมายในหน่วยงานกระทรวงกลาโหมเพื่อการอ้างอิงที่ เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยที่มีความซับซ้อนยุ่งยากต้องให้ผู้ชำนาญเกี่ยวกับกฎระเบียบเป็นผู้สืบค้น

การเปรียบเทียบกฎหมายในกระทรวงกลาโหมกับพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตย

จากการศึกษาค้นหาข้อมูลและเอกสารที่ปรากฏแก่สาธารณะของหน่วยงานขึ้นตรงกระทรวงกลาโหมที่กำหนดพันธกิจ ภารกิจของหน่วยงาน โดยยึดถือปฏิบัติตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดหน้าที่ของรัฐ มาตรา 52 บัญญัติว่า “รัฐต้องพิทักษ์รักษาไว้ซึ่งสถาบันพระมหากษัตริย์ เอกราชอธิปไตย บูรณภาพแห่งอาณาเขตและเขตที่ประเทศไทยมีสิทธิอธิปไตย เกียรติภูมิและผลประโยชน์ของชาติ ความมั่นคงของรัฐและความสงบเรียบร้อยของประชาชน เพื่อประโยชน์แห่งการนี้ รัฐต้องจัดให้มีการทหาร การทูตและการข่าวกรองที่มีประสิทธิภาพ กำลังทหารให้ใช้เพื่อประโยชน์ในการพัฒนาประเทศด้วย” และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 ดังนี้

1. สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 11 วางหลักไว้ว่า “สำนักงานรัฐมนตรีมีหน้าที่เกี่ยวกับราชการทางการเมือง เพื่อสนับสนุนภารกิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหมหรือรัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม และการประสานนโยบายระหว่างกระทรวง” กำหนดพันธกิจ 5 ด้าน ดังนี้ ดำเนินงานการเมืองเพื่อสนับสนุนภารกิจของรัฐมนตรีว่าการกระทรวงกลาโหม รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงกลาโหม ตลอดจนผู้ดำรงตำแหน่งอื่นที่ได้รับมอบหมายดำเนินงานรับเรื่องราวร้องทุกข์ทั้งปวงของกระทรวงกลาโหม ดำเนินงานตรวจสอบการปฏิบัติราชการของกระทรวงกลาโหม ดำเนินการพัฒนาสู่การเป็นองค์กรร่วมสมัย เตรียมพร้อมสู่การเป็นองค์กรร่วมสมัยของกระทรวงกลาโหม (สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม, 2566)

2. สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 13 วางหลักไว้ว่า “สำนักงานปลัดกระทรวงมีหน้าที่เกี่ยวกับงานนโยบายและยุทธศาสตร์งานราชการประจำทั่วไปของกระทรวง และราชการส่วนหนึ่งส่วนใดของกระทรวงซึ่งมิได้กำหนดให้เป็นหน้าที่ของส่วนราชการอื่นใด” กำหนดพันธกิจในแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มี 6 ด้าน ดังนี้ พิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ พัฒนาศักยภาพของกองทัพในการปฏิบัติราชการทางทหารเพื่อรักษาอธิปไตยและผลประโยชน์แห่งชาติ สนับสนุนการรักษาความสงบเรียบร้อยและความมั่นคงภายในราชอาณาจักร ส่งเสริมความร่วมมือด้านความมั่นคงในกลุ่มประเทศสมาชิกอาเซียน มิตรประเทศและนานาชาติรวมทั้งองค์การระหว่างประเทศ สนับสนุนการพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงรวมทั้งการช่วยเหลือประชาชนและแก้ไขปัญหาสำคัญของชาติ และดำเนินการส่งเสริมทหารผ่านศึกเพื่อความมั่นคง (สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม สำนักงบประมาณกลาโหม, 2566)

3. กองบัญชาการกองทัพไทย ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 18 วางหลักไว้ว่า “กองบัญชาการกองทัพไทยมีหน้าที่ควบคุม อำนาจการ สั่งการและกำกับดูแลการดำเนินงานของส่วนราชการในกองทัพไทยในการเตรียมกำลัง การป้องกันราชอาณาจักร และการดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังทหารตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหมให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด” กำหนดพันธกิจในแผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มี 6 ด้าน ดังนี้ การเทิดทูน พิทักษ์เสริมสร้างความมั่นคงของสถาบันหลักของชาติ การป้องกันประเทศ รักษาอธิปไตย และผลประโยชน์ของชาติ

พร้อมพัฒนาศักยภาพทางการทหารให้ทัดเทียมกับภูมิภาค การรักษาความมั่นคงของประเทศโดยจัดการภัยคุกคามที่มีผลกระทบต่อความมั่นคงของชาติ การพัฒนาประเทศเพื่อความมั่นคงพร้อมทั้งช่วยเหลือประชาชนจากภัยพิบัติและเหตุวิกฤต การเสริมสร้างความสัมพันธ์และความร่วมมือด้านความมั่นคงกับต่างประเทศ และการพัฒนาองค์กรเพื่อมุ่งสู่การเป็นองค์กรสมรรถนะสูง (กองบัญชาการกองทัพไทย, 2566, น. 1-3)

4. กองทัพบก ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 19 วางหลักไว้ว่า “กองทัพบกมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพบก การป้องกันราชอาณาจักรและดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังกองทัพบกตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม” กำหนดพันธกิจในแผนปฏิบัติราชการประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 มี 7 ด้าน ดังนี้ การพิทักษ์รักษาและเทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ การป้องกันประเทศ การรักษาความมั่นคงภายใน การรักษาความสงบภายในประเทศ การสนับสนุนการพัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชน การปฏิบัติการทางทหารที่มีใช้สงคราม และการเสริมสร้างความสัมพันธ์และประสานความร่วมมือกับมิตรประเทศและองค์กรระหว่างประเทศ (กองทัพบก สำนักงานปลัดบัญชาการกองทัพบก, 2566, น. 22)

5. กองทัพเรือ ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 20 วางหลักไว้ว่า “กองทัพเรือมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพเรือ การป้องกันราชอาณาจักร และดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังกองทัพเรือตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม” รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 มาตรา 52 พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 20 นโยบายและยุทธศาสตร์ความมั่นคงของรัฐบาล และกฎหมายที่ให้อำนาจทหารเรือ จำนวน 29 ฉบับ สรุปเป็นภารกิจของกองทัพเรือ 5 ด้าน ดังนี้ เตรียมกำลังกองทัพเรือและป้องกันราชอาณาจักร รักษาผลประโยชน์แห่งชาติทางทะเล พิทักษ์รักษาสถาบันพระมหากษัตริย์ สนับสนุนการรักษาความมั่นคงและความสงบเรียบร้อยในประเทศ และสนับสนุนการพัฒนาประเทศและช่วยเหลือประชาชน (กองทัพเรือ, 2566)

6. กองทัพอากาศ ตามพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 มาตรา 21 วางหลักไว้ว่า “กองทัพอากาศมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพอากาศ การป้องกันราชอาณาจักรและดำเนินการเกี่ยวกับการใช้กำลังกองทัพอากาศตามอำนาจหน้าที่ของกระทรวงกลาโหม” ได้ขยายความไว้ ดังนี้ ภารกิจตามกฎหมาย กองทัพอากาศมีหน้าที่เตรียมกำลังกองทัพอากาศและป้องกันราชอาณาจักร พร้อมการพัฒนาประเทศและแก้ไขปัญหาเมื่อเกิดความขัดแย้งในระดับต่าง ๆ โดยดำรงระดับความพร้อมของขีดความสามารถอยู่ตลอดเวลาด้วยการเสริมสร้างศักยภาพกำลังทางอากาศให้มีคุณภาพ รวมถึงการมีความสัมพันธ์ที่ดีกับมิตรประเทศและให้ความสำคัญกับความรับผิดชอบต่อภารกิจตามกฎหมายโดยเฉพาะในการรักษาผลประโยชน์แห่งชาติ และการพัฒนาประเทศตามแนวคิดทางยุทธศาสตร์ และภารกิจตามที่ได้รับมอบหมาย กองทัพอากาศดำรงความพร้อมปฏิบัติการทั้งในส่วนของยุทธโศภณที่ทันสมัย สามารถไปปฏิบัติงานร่วมกับต่างประเทศได้ ตลอดจนเตรียมกำลังพลในรูปของหน่วยบิน/หน่วย-ชุดปฏิบัติการ/เจ้าหน้าที่ที่มีความเชี่ยวชาญประเภทต่าง ๆ เพื่อปฏิบัติการกิจที่ได้รับมอบหมายร่วมกับต่างประเทศ ซึ่งมีแนวโน้มเพิ่มมากขึ้นอย่างเป็นลำดับ ได้แก่ การรักษาสันติภาพ การช่วยเหลือมนุษยธรรม และการบรรเทาภัยพิบัติ (กองทัพอากาศ, 2563, น. 26-28)

จากข้อมูลของหน่วยงานขึ้นตรงกระทรวงกลาโหมที่กำหนดพันธกิจ ภารกิจและแผนปฏิบัติราชการของหน่วยงานโดยอ้างอิงจากรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 หมวดหน้าที่ของรัฐ มาตรา 52 และพระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551 เป็นส่วนใหญ่ ซึ่งมีบทบัญญัติที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยค่อนข้างน้อย อีกทั้งพระราชบัญญัติข้าราชการทหาร พ.ศ. 2551 และพระราชบัญญัติวินัยทหาร พ.ศ. 2476 ก็ปรากฏหลักประชาธิปไตยค่อนข้างน้อยเช่นกัน การศึกษาจึงพบว่ากฎหมายในลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหมมีหลักประชาธิปไตยค่อนข้างน้อย ไม่พบหลักการตรวจสอบการใช้อำนาจอรัฐ การต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ และการส่งเสริมการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน หากเปรียบเทียบกับพระราชบัญญัติข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ที่มีบทบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยอย่างมาก ดังนี้

1. มาตรา 36 ก. (3) และ ข. (1), (5) วางหลักว่า ข้าราชการพลเรือนต้องเป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ และไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเป็นกรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง

2. มาตรา 42 (1) (2) (3) และ (5) วางหลักว่า การรับบุคคลเพื่อบรรจุเข้ารับราชการและแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งต้องคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความเสมอภาค ความเป็นธรรม และประโยชน์ของทางราชการ การบริหารทรัพยากรบุคคลต้องคำนึงถึงผลสัมฤทธิ์ ประสิทธิภาพขององค์กรและลักษณะของงาน โดยไม่เลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรมและต้องมีความเป็นกลางทางการเมือง การพิจารณาเลื่อนตำแหน่ง ความดีความชอบและให้ประโยชน์อื่นแก่ข้าราชการต้องเป็นไปอย่างเป็นธรรมโดยพิจารณาจากผลงาน ศักยภาพและความประพฤติจะนำความคิดเห็นทางการเมืองหรือสังกัดพรรคการเมืองมาประกอบการพิจารณามีได้

3. มาตรา 43 วางหลักว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญมีเสรีภาพการรวมกลุ่มตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ แต่ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ และต้องไม่มีวัตถุประสงค์ทางการเมือง

4. มาตรา 82 (9) วางหลักว่า ข้าราชการพลเรือนสามัญต้องวางตนเป็นกลางทางการเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ราชการและในการปฏิบัติภารกิจอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน และจะต้องปฏิบัติตามระเบียบของทางราชการว่าด้วยมารยาททางการเมืองของข้าราชการด้วย

แต่ทั้งนี้ จากการศึกษาเปรียบเทียบและข้อบังคับในกระทรวงกลาโหม พบว่าในระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรมและการรักษาวินัย พ.ศ. 2564 มีกฎเกณฑ์ที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยมีใจความสำคัญดังนี้ ข้อ 6 ข้าราชการกระทรวงกลาโหมจักต้องยึดถือและปฏิบัติตามเพื่อรักษาวินัยของกระทรวงกลาโหม ดังต่อไปนี้ พึงรักษารักษาไว้ซึ่งการปกครองในระบอบประชาธิปไตย กระทำและยืนหยัดในสิ่งที่ถูกกฎหมาย ยึดถือประโยชน์ส่วนรวมมากกว่าประโยชน์ส่วนตนไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อน การปฏิบัติราชการด้วยความโปร่งใสตรวจสอบได้ และช่วยเหลือบริการแก่ประชาชนด้วยการไม่เลือกปฏิบัติ และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง พ.ศ. 2499 ที่มีความสอดคล้องกับระเบียบสำนักคณะรัฐมนตรีว่าด้วยมารยาททางการเมืองของข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2499 หลายข้อ เช่น ข้าราชการ

กลาโหมจะเข้าร่วมประชุมอันเป็นการประชุมของพรรคการเมืองเป็นการส่วนตัวก็ได้ แต่ทั้งนี้ต้องมีไว้ในเวลา
ราชการ ข้าราชการกลาโหมจะต้องปฏิบัติราชการในหน้าที่หรือเกี่ยวกับประชาชนด้วยการวางตนเป็นกลาง
โดยไม่มุ่งหวังประโยชน์ของพรรคการเมืองใดโดยเฉพาะ การไม่ใช้สถานที่ราชการในกิจการทางการเมือง
การไม่วิพากษ์วิจารณ์การกระทำของรัฐบาลให้ปรากฏแก่ประชาชน การไม่แต่งเครื่องแบบราชการไปร่วม
ประชุมพรรคการเมืองหรือไปร่วมประชุมในที่สาธารณะใด ๆ อันเป็นการประชุมที่มีลักษณะทางการเมือง
การไม่ประดับเครื่องหมายพรรคการเมืองในสถานที่ราชการ ในเวลาราชการ หรือในเวลาสวมเครื่องแบบ
ราชการ การไม่แต่งเครื่องแบบของพรรคการเมืองเข้าไปในสถานที่ราชการทุกแห่ง การไม่บังคับให้
ผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนเป็นสมาชิกในพรรคการเมืองใดและไม่กระทำการในทางให้คุณให้โทษเพราะ
เหตุที่ผู้อยู่ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนนิยมหรือเป็นสมาชิกในพรรคการเมืองใดที่ดั่งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย
การไม่ทำการขอร้องให้บุคคลใดอุทิศเงินหรือทรัพย์สินเพื่อประโยชน์แก่พรรคการเมือง การเขียนจดหมายหรือ
บทความไปลงหนังสือพิมพ์หรือพิมพ์หนังสือหรือใบปลิวซึ่งจะจำหน่ายแจกจ่ายไปยังประชาชนอันมีข้อความ
ที่เป็นลักษณะของการเมือง ไม่โฆษณาหาเสียงเพื่อประโยชน์แก่พรรคการเมืองหรือแสดงการสนับสนุนพรรค
การเมืองใด ๆ ที่ปรากฏแก่ประชาชน การไม่แทรกแซงในทางการเมืองหรือใช้การเมืองเป็นเครื่องมือเพื่อ
ทำกิจการต่าง ๆ การไม่แสดงออกโดยตรงหรือโดยปริยายที่จะเป็นการช่วยเหลือ ส่งเสริม สนับสนุนผู้สมัคร
รับเลือกตั้งในระยะเวลาที่มีการสมัครรับเลือกตั้งสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร เว้นแต่ผู้ดำรงตำแหน่งใด ๆ ในพรรค
การเมืองให้กระทำการดังกล่าวเช่นนั้นได้ และในทางกลับกันต้องไม่กีดกัน ตำหนิติเตียน ทัณฑ์หรือให้ร้าย
ผู้สมัครรับเลือกตั้ง เป็นต้น แต่มีความแตกต่างที่ข้าราชการกระทรวงกลาโหมต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชา
ทราบเมื่อสมัครเข้าเป็นสมาชิกในพรรคการเมืองใด ๆ ที่ดั่งขึ้นโดยชอบด้วยกฎหมาย และไม่กำหนดข้อห้าม
การดำรงตำแหน่งในพรรคการเมืองของข้าราชการกระทรวงกลาโหม อย่างไรก็ตาม ปัจจุบันกระทรวงกลาโหม
ประกาศใช้พระราชกฤษฎีการะเบียบข้าราชการพลเรือนกลาโหม พ.ศ. 2566 มีการนำหลักประชาธิปไตยมาจัด
ระเบียบข้าราชการพลเรือนกลาโหมซึ่งสอดคล้องกับรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย และมีความคล้ายคลึง
กับพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551 ค่อนข้างมาก

**การส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกระทรวงกลาโหมจะนำไปสู่ผลที่ทำให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหม
เป็นผู้ยึดถือหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด และพึงดำเนินการตามแนวนโยบายแห่งรัฐได้**

ตามมาตรา 27 วรรคห้า รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติรับรองให้สิทธิ
เสรีภาพ ความเสมอภาคแก่เจ้าหน้าที่รัฐเช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แสดงให้เห็นว่าทหาร ตำรวจ ข้าราชการ
เจ้าหน้าที่อื่นของรัฐ และพนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรของรัฐถือเสมือนเสมอภาคสองใบ ใบที่หนึ่ง คือ ฐานะ
ประชาชน สามารถมีสิทธิเสรีภาพในการเลือกที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่องการเมืองภายใต้บทบัญญัติ
ตามรัฐธรรมนูญที่ให้ไว้ และใบที่สอง คือ ฐานะข้าราชการซึ่งก็สามารถใช้สิทธิเสรีภาพได้เช่นเดียวกับประชาชน
ทั่วไปอีกเช่นกัน แต่อาจถูกจำกัดบทบาทหน้าที่ในบางประการ ตามข้อยกเว้นของกฎหมายเฉพาะ ส่วนที่
เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรมเพื่อให้เหมาะสมแก่ฐานะของข้าราชการที่มีหน้าที่บริการ
ประชาชน จึงทำให้การกระทำหรือพฤติกรรมบางอย่างของข้าราชการต้องใคร่ครวญพิจารณาความเหมาะสม

โดยเฉพาะอย่างยิ่งในขณะการปฏิบัติหน้าที่ราชการหรือการปฏิบัติการอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชนจะต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษ (จุฑาพิชญ์ สติวิศาลกิจ, 2556, น. 30-32) แม้ว่าข้าราชการกระทรวงกลาโหมสามารถมีส่วนร่วมทางการเมืองได้ตามสิทธิเสรีภาพที่รัฐธรรมนูญรับรอง แต่พบว่ากฎระเบียบต่าง ๆ ในกระทรวงกลาโหมยังไม่เอื้ออำนวยให้สามารถแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือเข้าร่วมทางการเมืองได้อย่างเต็มที่ ดังนั้น ข้าราชการกระทรวงกลาโหมจึงต้องใช้ความระมัดระวังเป็นพิเศษในการแสดงความคิดเห็นและพฤติกรรมต่าง ๆ ในการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมือง (พรพิพัฒน์ เบญญศรี, 2560, น. 13) โดยการเข้าร่วมกิจกรรมทางการเมืองต้องไม่กระทบต่อประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ ไม่มีวัตถุประสงค์ทางการเมืองแอบแฝงในส่วนราชการ

การส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกระทรวงกลาโหมให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย คือ การกำหนดให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมวางตนเป็นกลางทางการเมือง และรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหมอันเป็นสิทธิมนุษยชนขั้นพื้นฐานที่บุคคลทุกคนย่อมเสมอกันภายใต้กฎหมายเดียวกันและได้รับการรับรองคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกันตามหลักประชาธิปไตย การส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกระทรวงกลาโหม มีดังนี้

1. การวางตนเป็นกลางทางการเมืองของข้าราชการกระทรวงกลาโหม กล่าวคือ การให้ข้าราชการประจำได้ปฏิบัติหน้าที่โดยอิสระปราศจากการแทรกแซงทางการเมืองเพื่อการปฏิบัติตามนโยบายของรัฐบาลอย่างเต็มความสามารถ ไม่อยู่ภายใต้อาณัติหรืออิทธิพลของพรรคการเมือง (คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม, 2566) เพื่อป้องกันการปฏิบัติงานของข้าราชการประจำโน้มเอียงไปในทางที่จะเป็นประโยชน์ต่อพรรคการเมือง (สำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น, 2566) การไม่ใช้อำนาจตำแหน่งหน้าที่หรือพฤติกรรมในทางส่วนตัวเพื่อสนับสนุนช่วยเหลือพรรคการเมืองใดหรือบุคคลใด โดยเฉพาะเจาะจงในทางตรงหรือทางอ้อมซึ่งอาจเสียความเที่ยงตรงได้ และในทางกลับกันต้องไม่กดดันหรือกลั่นแกล้งใส่ร้ายป้ายสี ตาหนิดเตียน ทับบถมหรือให้ร้ายพรรคการเมืองหรือบุคคลใดให้ได้รับความเสียหายเช่นกัน (สำนักงานตำรวจแห่งชาติ ศูนย์อำนวยการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยการเลือกตั้ง, 2561, น. 2) การไม่สนับสนุนการกระทำใด ๆ ที่เป็นปรปักษ์ต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยหรือสนับสนุนกลุ่มบุคคลใดเป็นการเฉพาะเจาะจงหรือต่อต้านกลุ่มบุคคลใดเป็นการเฉพาะเจาะจงเพื่อป้องกันไม่ให้เกิดอคติบิดเบือน เอนเอียงโดยไม่สุจริต ส่งผลให้เกิดการแบ่งฝักฝ่ายก่อผลเสียต่อองค์กร ประชาชนและประเทศ เช่น ข้าราชการกระทรวงกลาโหมต้องไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองอันเป็นการยึดถือตามหลักการที่สำคัญของหลักประชาธิปไตย (กิตติวัฒน์ รัตนดิลล ฌ ภูเก็ต, 2552, น. 119) การไม่ควรแสดงตนโดยแสดงความคิดเห็นทางการเมืองหรือต่อต้านความคิดเห็นทางการเมืองของกลุ่มใดในที่สาธารณะแม้มีกฎหมายรับรองการไม่นำความคิดเห็นทางการเมืองหรือการสังกัดพรรคการเมืองมาประกอบการพิจารณาความดีความชอบหรือการเลื่อนตำแหน่งก็ตาม เนื่องจากมีความทับซ้อนกันในฐานะประชาชนกับฐานะข้าราชการกระทรวงกลาโหมอาจถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือทางการเมืองได้ การไม่ให้บริการแก่ประชาชนโดยการเลือกปฏิบัติเหตุเพราะประชาชนผู้มาใช้บริการแสดงตนสนับสนุนหรือต่อต้านความเห็นทางการเมืองของกลุ่มใด เป็นต้น

2. การรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหม กล่าวคือ สิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคถือเป็นหลักการสำคัญอีกประการของหลักประชาธิปไตยที่ทุกคนมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาค ภายใต้กฎหมายเดียวกัน และต้องได้รับการรับรองคุ้มครองตามกฎหมายอย่างเท่าเทียมกัน ข้าราชการหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐถือเป็นประชาชนที่มีอาชีพรับราชการจึงควรมีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคในการเลือกที่จะทำสิ่งต่าง ๆ ได้ภายใต้บทบัญญัติตามที่รัฐธรรมนูญรับรองไว้เช่นเดียวกับบุคคลทั่วไป แต่อาจถูกกฎหมายจำกัดสิทธิในส่วนที่เกี่ยวกับการเมือง สมรรถภาพ วินัย หรือจริยธรรมเพื่อให้เหมาะสมแก่ฐานะของข้าราชการ เช่น การไม่เลือกปฏิบัติต่อข้าราชการกระทรวงกลาโหมโดยนำความคิดเห็นทางการเมือง การสังกัดพรรคการเมืองหรือ การกระทำความผิด ๆ ของข้าราชการกระทรวงกลาโหมที่กระทำเพื่อรักษาประโยชน์ขององค์กรหรือข้าราชการ กระทรวงกลาโหมมาประกอบการพิจารณาใด ๆ การให้โอกาสและรับฟังความคิดเห็นของข้าราชการ กระทรวงกลาโหมในกรณีที่มีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของข้าราชการกระทรวงกลาโหม การมีเสรีภาพในการรวมกันเป็นหมู่คณะที่เป็นเรื่องส่วนตัวเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวันที่มีใช่เป็นทางราชการ (ประชาพัฒน์ วัจนะรัตน์, 2561, น. 1) หรือมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ซึ่งต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดินและความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ การแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ หรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่นซึ่งตามปกติแล้วจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวินัยหรือประสิทธิภาพทางทหาร รวมถึงการแสดงความคิดเห็นทางวิชาการโดยสุจริตย่อมสามารถทำได้ แต่การใช้เสรีภาพนี้ไม่คุ้มครองความรับผิดชอบในทางแพ่ง โทษทางอาญาหรือวินัยทหาร หากเป็นการละเมิดกฎหมายและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่นหรือทางราชการ เช่น สิ่งพิมพ์ที่จัดอยู่ในชั้นความลับ (พรพิพัฒน์ เบญญศรี, 2560, น. 13-14) เรื่องที่มีผลต่อความเกลียดชังในสังคม ต่อต้านกลุ่มบุคคล การแสดงออกคัดค้านผลประโยชน์ของกำลังพลผู้นั้นมากกว่าผลประโยชน์ด้านการบังคับบัญชาในการรักษาขวัญกำลังใจและระเบียบวินัยที่ดี (สมเจตน์ คงรอด, 2550, น. 126) และเรื่องที่เกี่ยวข้องการเมืองเว้นแต่การแสดงความคิดเห็นที่เกี่ยวข้องทางการเมืองนั้นเป็นไปตามอำนาจหน้าที่และมีตำแหน่งหน้าที่ให้สามารถทำได้ (ภคพล สวัสดิ์เวช, 2553, น. 170) การกำหนดมาตรการคุ้มกันแก่ผู้ให้เบาะแสเกี่ยวกับการกระทำความผิดด้วยกฎหมายในหน่วยงาน การสรรหาบุคคลเพื่อเข้ารับราชการกระทรวงกลาโหมต้องคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความเสมอภาค เป็นประโยชน์ต่อองค์กรและทางราชการโดยไม่เลือกปฏิบัติ เป็นต้น

เมื่อมีการส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกระทรวงกลาโหมให้สอดคล้องกับการปกครองระบอบประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยแล้ว ข้าราชการกระทรวงกลาโหมมีความเข้าใจในหลักประชาธิปไตยที่ถูกต้อง จึงนำไปสู่ผลที่ทำให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมเป็นผู้ยึดถือหลักประชาธิปไตย และหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด และทำให้กระทรวงกลาโหมพึงดำเนินการนโยบายแห่งรัฐที่ให้รัฐพึงมีบทบาทในการส่งเสริม สร้างเสริม สนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับการปกครองระบอบประชาธิปไตย มีส่วนร่วมในกิจกรรมทั้งหลายของรัฐ เช่น การเมือง สังคม และเศรษฐกิจ ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ต่อต้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ และการตัดสินใจทางการเมืองของประชาชน เพื่อการพัฒนาประเทศได้อย่างเต็มศักยภาพเป็นการสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศ กล่าวคือ กระทรวงกลาโหมยกย่องรับฟังความคิดเห็นของประชาชนตามหลักเสรีภาพการแลกเปลี่ยนระดมความคิดเห็น

เพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนสังคมร่วมกัน การไม่เลือกปฏิบัติและให้ความเสมอภาคแก่ประชาชนผู้มาใช้บริการหน่วยงานของรัฐอย่างเท่าเทียม การส่งเสริม สนับสนุนให้ประชาชนมีส่วนร่วมทางการเมืองและมีบทบาทในการปกครองตนเองตามวิถีทางระบอบประชาธิปไตยที่ถูกต้องและเหมาะสม การให้ประชาชนตระหนักถึงบทบาทหน้าที่ของตนเองมีความสำคัญต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยมากเพียงใดและมีผลต่อการพัฒนาประเทศเช่นไร รณรงค์ให้ประชาชนตระหนักในสำคัญของการไปลงคะแนนเสียงเลือกตั้งผู้แทนของตนในระดับชาติและท้องถิ่นโดยไม่ใช้วิธีการวิจารณ์ หว่านล้อม ชี้นำให้ลงคะแนนเพื่อกลุ่มใด การให้ความรู้หลักการประชาธิปไตยและระบอบการปกครองประชาธิปไตยที่ถูกต้องแก่กำลังพลและครอบครัว เช่น การปกครองโดยเสียงข้างมากเคารพเสียงข้างน้อย การยอมรับการมีฝ่ายค้าน การตรวจสอบและถ่วงดุลอำนาจโดยสถาบันการเมือง ขอบเขตสิทธิเสรีภาพของประชาชน การเคารพสิทธิของผู้อื่น หน้าที่ของประชาชนต่อรัฐ และรัฐต่อประชาชนตามที่รัฐธรรมนูญกำหนด การมีส่วนร่วมทางการเมืองของประชาชน เป็นต้น การปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานรัฐ กระทรวงกลาโหม ข้าราชการกระทรวงกลาโหมหรือเจ้าหน้าที่รัฐต้องยึดถือหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด และส่งเสริมให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศ สอดส่องตรวจสอบการกระทำที่เป็นผลเสียต่อรัฐร่วมกับหน่วยงานรัฐ กระทรวงกลาโหม ข้าราชการกระทรวงกลาโหมหรือเจ้าหน้าที่รัฐ เป็นต้น

สรุปการส่งเสริมหลักประชาธิปไตยในกระทรวงกลาโหม

เมื่อข้าราชการกระทรวงกลาโหมดำรงตนเป็นกลางทางการเมือง มีสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคตามหลักประชาธิปไตยและเป็นผู้ยึดถือหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด ประชาชนในรัฐเข้าใจหลักการพื้นฐานของการปกครองระบอบประชาธิปไตยและมีส่วนร่วมในการปกครองประเทศอย่างถูกต้อง พื้นฐานพลเมืองสังคมประชาธิปไตยจึงสำเร็จเมื่อทุกคนปฏิบัติตามบทบาทหน้าที่ของตนเอง กระทรวงกลาโหมจึงพึงเป็นผู้ส่งเสริม สร้างเสริม สนับสนุนให้ประชาชนและชุมชนมีความรู้ความเข้าใจที่ถูกต้องเกี่ยวกับหลักประชาธิปไตยหรือการปกครองระบอบประชาธิปไตย ตรวจสอบการใช้อำนาจรัฐ ต่อด้านการทุจริตและประพฤติมิชอบ การตัดสินใจทางการเมืองของประชาชนและให้ประชาชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมของรัฐเพื่อการพัฒนาประเทศตามวิถีพลเมืองประชาธิปไตยร่วมกันได้อันเป็นการสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศ โดยการให้ประชาชนมีอิสระ พึ่งพาตนเอง ไม่ยอมอยู่ภายใต้อิทธิพลอำนาจหรือระบบอุปถัมภ์ใด ๆ หากเกิดปัญหาความขัดแย้งหรือการบริหารประเทศ กระทรวงกลาโหมจะเป็นผู้ส่งเสริม สนับสนุน กระตุ้น ผลักดันให้ประชาชนเป็นผู้มีบทบาทแก้ไขปัญหาของประเทศร่วมกับประชาชนด้วยกัน การให้ประชาชนตระหนักถึง ยอมรับและเคารพในความเสมอภาค ความเท่าเทียม ความแตกต่างหรือความหลากหลายของบุคคลในกันและกัน ไม่ปฏิบัติต่อผู้อื่นเพราะความแตกต่างทางเศรษฐกิจ อาชีพ การศึกษา วิถีชีวิต ความเชื่อทางศาสนาหรือความคิดเห็นทางการเมือง แม้บุคคลจะมีความแตกต่างหรือความหลากหลาย แต่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันได้และไม่ใช้ความรุนแรงต่อผู้ที่มีความเห็นแตกต่างไปจากตน การเคารพสิทธิของผู้อื่นและเข้าใจขอบเขตของการใช้สิทธิของตนเท่าที่ไม่ละเมิดสิทธิของผู้อื่น การกระตุ้นให้ประชาชนมีจิตสำนึกทางสังคมหรือสาธารณะ รับผิดชอบและให้มีส่วนร่วมในการแก้ปัญหาในสังคมร่วมกันมิใช่ละเลย ความรับผิดชอบทางสังคม และสนับสนุน ส่งเสริมให้ประชาชนติดตามความเป็นไปเรื่องการเมืองในระดับชาติและระดับท้องถิ่น

(วุฒิสาร ตันไชย และคณะ, 2559, น. 189-193) ทำให้กระทรวงกลาโหมพึงดำเนินการที่สอดคล้องกับแนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 78 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 ได้

เมื่อข้าราชการกระทรวงกลาโหมมีบทบาทส่งเสริม สร้างเสริม สนับสนุนพลเมืองตามวิถีประชาธิปไตยเพื่อประโยชน์แก่ประชาชนแล้ว และหากเป็นความร่วมมือที่เกิดขึ้นร่วมกันของทุกฝ่าย ได้แก่ ข้าราชการกระทรวงกลาโหม ข้าราชการตำรวจ ข้าราชการพลเรือน ข้าราชการส่วนท้องถิ่น พนักงานหรือลูกจ้างขององค์กรรัฐและประชาชนร่วมกัน ความไว้วางใจของประชาชนที่มีต่อองค์กรรัฐ หน่วยงานรัฐและข้าราชการเพิ่มมากขึ้นอันส่งผลดีต่อความเชื่อถือของประชาชนที่มีต่อรัฐ การบริหารประเทศเกิดเสถียรภาพนำไปสู่การพัฒนาอย่างต่อเนื่อง การปกครองระบอบประชาธิปไตยภายในประเทศเป็นไปตามหลักการประชาธิปไตยส่งผลให้ประเทศมีภาพลักษณ์ที่ดีต่อประชาคมโลก ผลสะท้อนย้อนกลับมา คือ สังคมมีความสงบสุขที่ตั้งอยู่บนรากฐานของศีลธรรมและกฎหมาย ประชาชนมีระเบียบวินัย เคารพกฎหมาย มีความปลอดภัยในชีวิต ทรัพย์สินมีความรักสามัคคี เศรษฐกิจพัฒนาเติบโตส่งผลต่อฐานะความเป็นอยู่ของประชาชนมีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นมีความสุขและพอใจในความเป็นอยู่ของตนเอง การแสวงหาประโยชน์ที่มีขอบและความแตกแยกในความคิดเห็นที่แตกต่างกันจึงลดลงเพราะเข้าใจและยอมรับในความแตกต่างของบุคคลตามหลักประชาธิปไตย จึงเป็นพลเมืองรัฐและพลเมืองโลกที่เป็นอารยชนทัดเทียมกับอารยประเทศได้อย่างภาคภูมิใจ

ข้อเสนอแนะ

1. ควรแก้ไข ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเนื้อหาในกฎหมายลำดับชั้นพระราชบัญญัติของกระทรวงกลาโหม เช่น การศึกษาวินัย จริยธรรมข้าราชการกระทรวงกลาโหมในหลักความเป็นกลางทางการเมืองและโทษทางวินัย และรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคบางประการแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหม แต่การรับรองต้องสมดุลระหว่างสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคที่ข้าราชการกระทรวงกลาโหมพึงมีกับสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคที่ถูกจำกัดไว้เนื่องจากความเกี่ยวข้องโดยตรงกับการปฏิบัติการทางทหาร และต้องไม่ขัดกับมาตรา 27 วรรคห้าหรือบทบัญญัติอื่นในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 พึงทำให้กระทรวงกลาโหมดำเนินการสนับสนุนภารกิจอื่นของรัฐในการพัฒนาประเทศซึ่งเป็นนโยบายแห่งรัฐ อีกทั้งการปรับปรุงกฎหมายยังเป็นประโยชน์ต่อการเข้าถึงข้อมูลเพื่อการสืบค้น การอ้างอิงของหน่วยงานในกระทรวงกลาโหมที่เกี่ยวข้องกับหลักประชาธิปไตยหรือการปกครองระบอบประชาธิปไตยให้กระทำโดยง่าย เพิ่มความเชื่อถือแก่ประชาชนที่มีต่อกระทรวงกลาโหมทั้งสอดคล้องกับสภาพการณ์ทำให้เป็นองค์กรร่วมสมัย ตามแนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 77 รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 บัญญัติว่า “รัฐพึงจัดให้มีกฎหมายเพียงเท่าที่จำเป็น และยกเลิกหรือปรับปรุงกฎหมายที่หมดความจำเป็นหรือไม่สอดคล้องกับสภาพการณ์ หรือที่เป็นอุปสรรคต่อการดำรงชีวิตหรือการประกอบอาชีพ โดยไม่ชักช้าเพื่อไม่ให้เป็นการกระทบแก่ประชาชน และดำเนินการให้ประชาชนเข้าถึงตัวบทกฎหมายต่าง ๆ ได้โดยสะดวกและสามารถเข้าใจกฎหมายได้ง่าย เพื่อปฏิบัติตามกฎหมายได้อย่างถูกต้อง” เช่น

1.1 การให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมต้องเป็นผู้เลื่อมใสในการปกครองระบอบประชาธิปไตย อันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุขด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่เป็นผู้ดำรงตำแหน่งทางการเมืองหรือเป็น

กรรมการหรือผู้ดำรงตำแหน่งที่รับผิดชอบในการบริหารพรรคการเมืองหรือเจ้าหน้าที่ในพรรคการเมือง วางตนเป็นกลางทางการเมืองในการปฏิบัติหน้าที่ราชการและการปฏิบัติอื่นที่เกี่ยวข้องกับประชาชน ต้องปฏิบัติตามข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง การกำหนดมาตรการคุ้มครองมิให้ฝ่ายการเมืองใช้อำนาจแทรกแซงและสั่งการให้ข้าราชการประจำทำในสิ่งที่มีขอบด้วยกฎหมายซึ่งสอดคล้องกับศุภสวัสดิ์ ชัชวาล (2558, น. 88) เรื่อง การป้องกันการแทรกแซงการใช้อำนาจของข้าราชการการเมือง

1.2 การพิจารณาใด ๆ ที่มีผลกระทบต่อข้าราชการกระทรวงกลาโหมจะนำความคิดเห็นทางการเมือง การสังกัดพรรคการเมืองหรือการกระทำใด ๆ ของข้าราชการกระทรวงกลาโหมที่กระทำเพื่อรักษาประโยชน์ขององค์กรหรือสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของข้าราชการกระทรวงกลาโหมนำมาประกอบการพิจารณาไม่ได้

1.3 ก่อนการบังคับใช้กฎหมาย นโยบาย คำสั่ง หรือข้อบังคับใด ๆ ที่เกิดจากการตกลงใจของรัฐที่อาจมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคของข้าราชการกระทรวงกลาโหมหรือประโยชน์สาธารณะของประเทศ ต้องแจ้งล่วงหน้าและจัดให้มีการรับฟังความคิดเห็นของข้าราชการกระทรวงกลาโหมหรือผู้ที่ได้รับผลกระทบจากกฎหมาย นโยบาย คำสั่ง หรือข้อบังคับนั้น ซึ่งสอดคล้องกับสมเจตน์ คงรอด (2550, น. 123) กล่าวเรื่องสิทธิเสรีภาพในการรับฟังและแสดงความคิดเห็นของทหาร

1.4 การรับรองเสรีภาพการรวมกลุ่มของข้าราชการกระทรวงกลาโหมในเรื่องส่วนบุคคลหรือเศรษฐกิจมิใช่เป็นทางราชการทหารหรือมีวัตถุประสงค์ทางการเมือง ต้องไม่กระทบประสิทธิภาพในการบริหารราชการแผ่นดิน ความต่อเนื่องในการจัดทำบริการสาธารณะ (สมาคม สหกรณ์ องค์กรต้องเหมาะสมแก่เกียรติของข้าราชการกระทรวงกลาโหมไม่ใช่สหภาพแรงงานของกองทัพ) แต่ทั้งนี้ อาจสงวนสิทธิเพื่อรักษาสมรรถภาพ วินัย จริยธรรมของข้าราชการกระทรวงกลาโหม คุ้มครองประโยชน์สาธารณะ รักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือกระทรวงกลาโหม ป้องกัน ขจัดการกีดกันหรือผูกขาดก็ได้

1.5 การรับรองเสรีภาพการแสดงความคิดเห็น การพูด การเขียน การพิมพ์ หรือการสื่อความหมายโดยวิธีอื่นซึ่งตามปกติแล้วจะไม่ก่อให้เกิดผลกระทบต่อวินัยหรือประสิทธิภาพทางทหาร รวมถึงการแสดงความคิดเห็นทางวิชาการโดยสุจริตไม่ขัดต่อหน้าที่ปวงชนชาวไทย ศีลธรรมอันดี เคารพและไม่ปิดกั้นความเห็นต่างของบุคคลอื่นย่อมสามารถกระทำได้ แต่สิทธินี้ไม่คุ้มครองความรับผิดชอบในทางแพ่ง โทษทางอาญาหรือวินัยทหาร หากเป็นการละเมิดกฎหมายที่ก่อให้เกิดความเสียหายแก่ผู้อื่น หรือสงวนสิทธิเพื่อรักษาสมรรถภาพ วินัย จริยธรรมของข้าราชการกระทรวงกลาโหม คุ้มครองประโยชน์สาธารณะ รักษาความมั่นคง ความสงบเรียบร้อย ศีลธรรมอันดีของประชาชนหรือกระทรวงกลาโหมก็ได้

1.6 การกำหนดมาตรการความคุ้มกันและจูงใจแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหมที่ให้เบาะแสเกี่ยวกับการกระทำผิดกฎหมายในราชการเป็นกลไกการสร้างระบบราชการกระทรวงกลาโหมใสสะอาด สอดคล้องกับสุรพงษ์ มาลี (2554, น. 7) ที่กล่าวเรื่อง การสร้างกลไกระบบราชการใสสะอาด

1.7 การสรรหาบุคคลเพื่อเข้ารับราชการกระทรวงกลาโหมต้องคำนึงถึงความรู้ ความสามารถ ความเสมอภาคเป็นประโยชน์ต่อองค์กรและทางราชการโดยไม่เลือกปฏิบัติ

1.8 ข้าราชการกระทรวงกลาโหมต้องปฏิบัติราชการด้วยความเคารพต่อศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ไม่ดูหมิ่นเหยียดหยาม กลั่นแกล้ง กดขี่ ข่มเหงกำลังพลผู้ใต้บังคับบัญชาหรือประชาชนผู้มาติดต่อราชการ

2. หากปัจจุบันยังไม่มี การแก้ไข ปรับปรุงหรือเพิ่มเติมเนื้อหาการรักษาวินัยและจริยธรรมเรื่องหลักความเป็นกลางทางการเมืองและรับรองสิทธิเสรีภาพ ความเสมอภาคแก่ข้าราชการกระทรวงกลาโหม ในกฎหมายลำดับชั้นพระราชบัญญัติที่สอดคล้องกับหลักประชาธิปไตยและรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย หน่วยงานในกระทรวงกลาโหมหรือผู้บังคับบัญชาควรส่งเสริม สนับสนุน เผยแพร่ และปลูกฝังให้ข้าราชการกระทรวงกลาโหมยึดถือหลักประชาธิปไตยและหลักนิติรัฐอย่างเคร่งครัด ปฏิบัติตามระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรมและการรักษาจริยธรรม พ.ศ. 2564 และข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง พ.ศ. 2499 และส่งเสริมให้หน่วยงานในกระทรวงกลาโหมนำหลักประชาธิปไตยมาใช้ให้สอดคล้องกับภารกิจของหน่วยงาน แต่ทั้งนี้ ต้องไม่ทับซ้อนกับหน่วยงานนอกกระทรวงที่มีภารกิจหลักในการส่งเสริมหลักประชาธิปไตยแก่ประชาชน

เอกสารอ้างอิง

- กองทัพบก. สำนักงานปลัดบัญชาการกองทัพบก. (2566). *แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566* ของกองทัพบก. สำนักงานปลัดบัญชาการกองทัพบก.
- กองทัพเรือ. (2566, 5 มีนาคม). *ภารกิจของกองทัพเรือ*. https://www.navy.mi.th/upload/pdf/mission_detail.jpg
- กองทัพอากาศ. (2563). *ยุทธศาสตร์กองทัพอากาศ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ฉบับปรับปรุง 63*. กองทัพอากาศ.
- กองบัญชาการกองทัพไทย. สำนักงานปลัดบัญชาการทหาร. (2565). *แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566* ของกองบัญชาการกองทัพไทย. สำนักงานปลัดบัญชาการทหาร กองบัญชาการกองทัพไทย.
- กิตติวัฒน์ รัตนติลล ญ ภูเก็ต. (2552). *คู่มือศึกษาพื้นฐานวิชากฎหมายรัฐธรรมนูญ* (พิมพ์ครั้งที่ 2). สำนักพิมพ์เสมอธรรม.
- ข้อบังคับกระทรวงกลาโหมว่าด้วยข้าราชการกลาโหมกับการเมือง พ.ศ. 2499. (2499, 15 พฤษภาคม).
- คณะกรรมการพิทักษ์ระบบคุณธรรม. (2566, 10 มีนาคม). *หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political neutrality)*. <https://mspc.ocsc.go.th/กพค/KM/FAQ/FAQ-basic>
- จุฑาพิชญ์ สติริวิสาสิก. (2556). ข้าราชการกับการวางตัวเป็นกลางทางการเมือง. *วารสารข้าราชการ*, 57(2), 30-32.
- ประชาพัฒน์ วัจนรัตน์. (2561). *เอกสารหลักสูตรหลักนิติธรรมเพื่อประชาธิปไตย เรื่องเสรีภาพในการรวมกลุ่มเป็นหมู่คณะของข้าราชการกลาโหมภายใต้ระบอบประชาธิปไตย*. วิทยาลัยรัฐธรรมนูญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- พระราชกฤษฎีการะเบียบข้าราชการพลเรือนกลาโหม พ.ศ. 2566. (2566, 19 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 140 ตอนที่ 20ก. หน้า 73-96.
- พระราชบัญญัติจัดระเบียบราชการกระทรวงกลาโหม พ.ศ. 2551. (2551, 31 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 26ก. หน้า 35-50.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร พ.ศ. 2521. (2521, 15 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 95 ตอนที่ 43 ฉบับพิเศษ. หน้า 1-20.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการทหาร (ฉบับที่ 12) พ.ศ. 2562. (2562, 20 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 136 ตอนที่ 43ก. หน้า 21-22.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2476. (2476, 31 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 51. หน้า 43-79.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2518. (2518, 4 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 92 ตอนที่ 26. หน้า 1-78.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2535. (2535, 29 มีนาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 109 ตอนที่ 31. หน้า 1-72.
- พระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการพลเรือน พ.ศ. 2551. (2551, 23 มกราคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 125 ตอนที่ 22ก. หน้า 1-50.

- พระราชบัญญัติว่าด้วยวินัยทหาร พ.ศ. 2476. (2476, 29 สิงหาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 50. หน้า 473-485.
- พรพิพัฒน์ เบญญศรี. (2560). *เอกสารหลักสูตรหลักกิตติธรรมเพื่อประชาธิปไตย เรื่องสิทธิมนุษยชนของทหาร*. วิทยาลัยรัฐธรรมนุญ สำนักงานศาลรัฐธรรมนูญ.
- ภคพล สวัสดิ์เวช. (2553). ปัญหาทางกฎหมายและการปฏิบัติเกี่ยวกับการใช้เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นทางการเมืองของข้าราชการพลเรือนสามัญ [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย]. NRCT. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/CU.the.2010.418
- ระเบียบกระทรวงกลาโหมว่าด้วยประมวลจริยธรรมและการรักษาราชการ พ.ศ. 2564. (2564, 4 ตุลาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 138 ตอนที่ 272ง. หน้า 1-7.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช 2557. (2557, 22 กรกฎาคม). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 131 ตอนที่ 55ก. หน้า 1-17.
- รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560. (2560, 6 เมษายน). *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 134 ตอนที่ 40ก. หน้า 1-90.
- วุฒิสภา ตันไชย, อรทัย ก๊กผล, ชีรพรรณ ใจมั่น, และภควัต อัจฉริยปัญญา. (2559). *ประชาธิปไตยไทยในทศวรรษใหม่: การศึกษาเพื่อความเป็นพลเมือง (Civic Education) : แก้ปัญหาการเมืองไทยโดยสร้างประชาธิปไตยที่ “คน” โดย ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. ปริญญา เทวานฤมิตรกุล. สถาบันพระปกเกล้า.*
- ศุภสวัสดิ์ ชัชวาลย์. (2558). ความสัมพันธ์ระหว่างข้าราชการการเมืองและข้าราชการประจำในประเทศไทยและต่างประเทศ: การศึกษาเพื่อสร้างข้อเสนอแนะบางประการสำหรับประเทศไทย. *สถาบันพระปกเกล้า*, 13(1), 72-97.
- สมเจตน์ คงรอด. (2550). *สิทธิและเสรีภาพของทหาร* [วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบริหารรัฐกิจ, มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์]. NRCT. https://doi.nrct.go.th/ListDoi/listDetail?Resolve_DOI=10.14457/TU.the.2007.583
- สำนักงานคณะกรรมการมาตรฐานการบริหารงานบุคคลส่วนท้องถิ่น. (2566, 10 มีนาคม). *หลักความเป็นกลางทางการเมือง (Political neutrality)*. <http://www.local.moi.go.th/newweb2019/web/faq>
- สำนักงานตำรวจแห่งชาติ. ศูนย์อำนวยการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยการเลือกตั้ง. (2561). *คู่มือกฎหมายสำหรับตำรวจในการปฏิบัติภารกิจเลือกตั้ง*. ศูนย์อำนวยการรักษาความปลอดภัยและความสงบเรียบร้อยการเลือกตั้ง.
- สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม สำนักงานงบประมาณกลาโหม. (2566, 20 มิถุนายน). *แผนปฏิบัติราชการ ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม*. <https://odb.mod.go.th/getattachment/planmod/สป-66.pdf.aspx?lang=th-TH>
- สำนักงานรัฐมนตรีกระทรวงกลาโหม. (2566, 22 เมษายน). *วิสัยทัศน์ พันธกิจ ยุทธศาสตร์*. <https://omd.mod.go.th/Vision.aspx>
- สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. (2557). *การพัฒนาการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตย*. สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- สุภาพ สารพิมพ์. (2546). *คำอธิบายกฎหมายเกี่ยวกับระเบียบบริหารราชการแผ่นดิน (Law on Administration of State Affairs)*. มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- สุรพงษ์ มาลี. (2554). *บทวิเคราะห์ประกอบการศึกษาร่างพระราชบัญญัติระเบียบข้าราชการส่วนท้องถิ่น พ.ศ. ... บริษัท เอ.พี. กราฟิค ดีไซน์และการพิมพ์*.